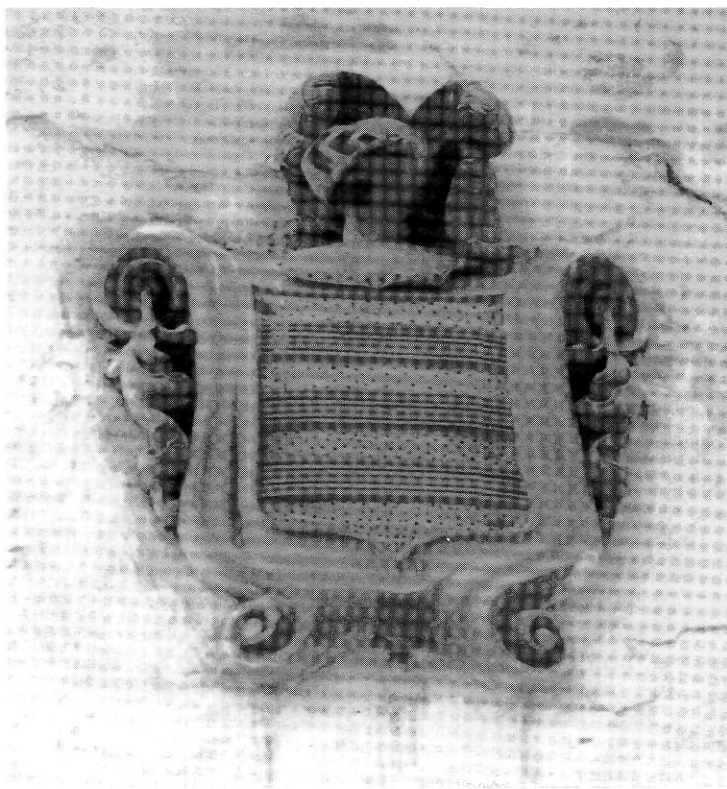

Cavalleria de Labritja

Tercera part: Pla de Vila

per Joan Mari Cardona

Escut de la família Bardaxí (carrer Major, 1, Dalt Vila).

la divisòria confrontava amb la cavalleria de Quint o d'en Valls –de la qual resta avui el puig d'en Valls–, fins a la pròxima fita.

Les terres de dins la cavalleria de Labritja, des de la primera fita a la segona, eren de Josepa Montero, de Maria Antònia Nestosa, de Joan Bonet “Cabella”, d'Ambròsia Bardaxí, un tros de ca n'Obrador, de Maria Bardaxí –can Vileta, antigament la torre dels Xebel·lins, després d'en Bardaxí–, i un tros de les Camarones, dels mencionats dominics.

Fita 2a.– Pont d'en Calbet

Al costat del camí i de la sèquia Llevanera, es posà la fita que assenyalava el canvi de direcció de la divisòria que, des d'ací, segueix el camí reial de Santa Eulàlia, que era la carretera actual de Santa Eulàlia per cala Llonga, fins al coll de Vila.

Es donava el nom d'en Calbet al pont situat devora la casa Cremada, pel qual passava –i ara passa pel pont nou–, tota l'aigua del torrent del Fornàs o de les Dones i la que quedava de la sèquia Llevanera, que ja n'havia deixat molta a can Fornet, on avui hi ha una moderna instal·lació de plantes i flors.

En girar pel camí reial de Santa Eulàlia, no es mencionen més que els dos primers propietaris, un de fora –Antoni Calbet, del qual el pont havia pres el nom–, i Antoni Rosselló “Marzoc”, dins la cavalleria.

Fita 3a.– Coll de Vila

La fita marcava un altre canvi de direcció, ara vers el puig d'en

Fita 1a.– Sèquia Llevanera i camí reial de Sant Joan

La fita de l'angle de mestral, on la Reial Capbreuació de Miquel Gaietà Soler comença la fita de la tercera part de la Cavalleria de Labritja, coincidia amb la fita de llebeig de l'alqueria de Santa Maria, antigament de Maçana. La fita, avui desapareguda, es trobava a ponent del punt on les carreteres posteriors de Sant Joan i Sant Miquel s'ajunten, damunt el cantó d'una paret que era la partió de Santa Maria i l'indret on un vell camí que venia de cala Llonga i un que començava al portalet de l'església del pla de Vila, que seguien junts cap a Portmany i altres llocs de l'interior de l'illa,

s'encreuaven amb el de Balansat a Vila que, poc abans, començava a recórrer la sèquia Llevanera.

L'antic camí reial de Sant Joan anava cap a Vila per la sèquia Llevanera, junt amb l'esmentat de Balansat, recorregut que ara repetirem per recordar la línia divisòria de la cavalleria per la banda de ponent, on restaven terres del pla de Vila que corresponien a Balansat: Torre de ca n'Espanyol, torre de ca n'Obrador, terres de Pere Navarro Sánchez, de Margarida Palau i dels frares dominics de Vila –les Camarones–. Continuant en la mateixa direcció de ponent vers migjorn, des d'un cantó d'una tanca de vinya de Maria Antònia Gotarredona,

Riera "de la Creu". Els propietaris de dins la cavalleria eren Andreu Cardona "Simó" –recordau que el pujol d'en Gomis (Villangómez), just al coll de Vila, és de la hisenda de can Simó–, Joan Tur de Jaume, Joan Riera "de la Creu", Pere Balansat i Bartomeu Tur "Boter".

Fora de la cavalleria hi havia béns dels mateixos propietaris.

Fita 4a.- Puig de la creu dels Rieres

Acabau de veure, entre d'altres, el propietari Joan Riera "de la Creu". La família Riera ja era a cala Llonga al segle XVI, i la branca que després va passar a viure a la creu de Santa Eulàlia començà a dir-se Riera "de la Creu". Més endavant, l'antiga creu de Santa Eulàlia prengué la denominació de la família, i quasi sempre es menciona com la creu dels Rieres. Aquesta, naturalment, era el pas del camí reial de Santa Eulàlia a Vila entre el puig on es posà la fita, a llevant, i el d'en Lloses, a ponent.

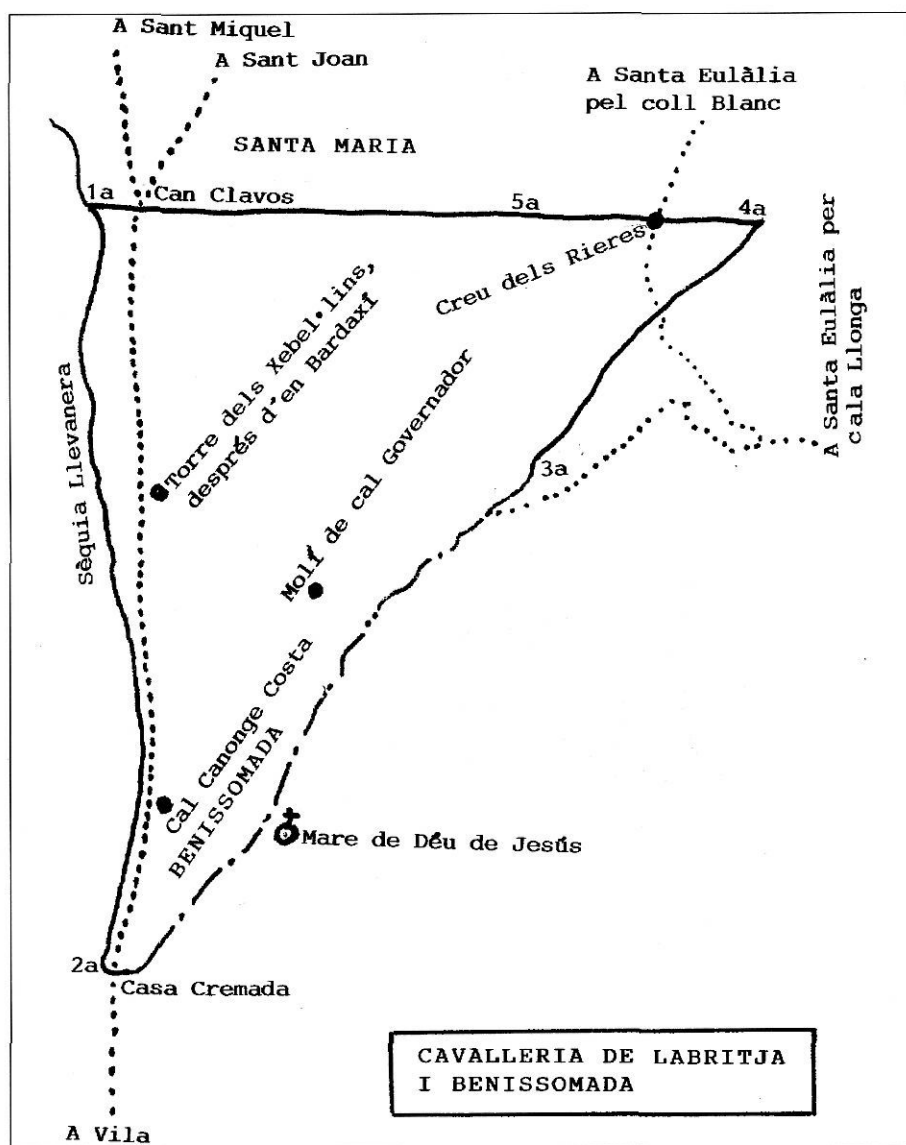
Quan l'arxiduc Lluís Salvador passà per la Creu (1867), es girà enrere i pogué veure la mar del Codolar, mentre que el vell camí ja presentava uns desmunts de terra que, segons digué, s'havien fet en previsió de convertir-lo en carretera.

També cal dir que el camí de ferradura del coll de Vila no passava, com ara la carretera, per devora el puig d'en Gomis, sinó que pujava a dret, des del molí de cal Governador, per dins la fondalada de can Fornet, segons les informacions rebudes d'una propietària de l'indret i les restes que encara es poden veure.

El cim del puig de la creu dels Rieres o de Santa Eulàlia, fa poc que es troba ocupat per unes edificacions modernes que, a banda i banda, miren vers el pla de Vila i la vall de cala Llonga.

Fita 5a.- Puig d'en Lloses

Des del mencionat cim del puig de la creu dels Rieres, la línia tornava enrere i, en primer lloc, arribava al puig d'en Lloses, on es posà la fita. Malgrat que aquesta no ha pogut trobar-se, es té record del gran merlet que hi hagué. Allí, exactament,

Partió de Tramuntana, des del puig d'en Valls. De dreta a esquerra: puig d'en Riera de la Creu (segon), creu dels Rieres, puigs d'en Lloses, d'en Manuel Rafalet, d'en Bessó, d'en Picaferro i dels Porxos.

la divisòria tocava el cantó de xaloc de l'alqueria de Santa Maria, amb la qual continuava confinant vers la primera fita, on es tancava tota la tercera part de la cavalleria.

El puig d'en Lloses, en part ara ocupat per una urbanització moderna, junt amb el puig d'en Fornet, és situat a migjorn de la vella casa dels propietaris.

Per tornar a la primera fita, la línia continuava pels cims de la serralada que acaba just a l'encreuament de carreteres de davant can Clavos: Puig d'en Manuel Rafalet, puig d'en Bessó, puig d'en Picaferro i puig dels Porxos. Són especialment conegudes les propietats de can Picaferro i dels Porxos.

Torre dels Riambaus o les Moreres.— Una porció de les terres que la cavalleria de Labritja tenia al pla de Vila, que, junt amb tota la resta de Labritja i Albarqueta, havia estat donada per l'infant Pere de Portugal a Pere de Cervera el mateix any de la conquesta catalana (1235), al segle XVII fou separada de la cavalleria matriu per canvi que Ramon Nicolau en féu a Isabet Orvay, per unes cases (1643).

D'aquesta manera la família Nicolau restà propietària del domini directe, lluíme, fadiga i delmari de la part que des d'aleshores s'anomenà torre dels Riambaus o hort de les Moreres, que corresponia a l'antiga alqueria de Benissomada. Aquesta, que figurava entre les grans hisendes que el quartó de Xarc —després de Santa Eulàlia o del Rei—, tenia al pla de Vila, havia estat un nucli ben important de la cavalleria de Labritja, anomenada sovent de Benissomada i Labritja.

Més endavant, l'hereu fou Francesc Riambau de Mateu, que la va vendre a Pere Nofre Bonet (1655). Josep Palerm de Ventimilla, en virtut d'escriptura de divisió entre ell i Marià Ramon Arabí passà a tenir els drets de Benissomada (1793) i, per venda que en féu, sense haver-obtengut la fadiga, foren-obtenguts per Jaume Vinyes (1795) per preu de 164 pesos. El jutge patrimonial reial obligà després Josep Palerm de Ventimilla a pagar el corresponent lluíme (1797), perquè no havia demanat ni aconseguit la fadiga.

El 1797 Jaume Vinyes, que vivia a la Marina, era el senyor

directe de la torre dels Riambaus, amb els drets mencionats del domini directe, la fadiga, el lluíme i el delmari.

El senyor o amo útil era el Dr. Joan Costa, canonge xantre de la catedral d'Eivissa. Cal Canonge és el nom encara conservat de la gran casa que li va pertànyer, tal vegada construïda per ell, que es troba dins el triangle de migjorn de la cavalleria de Labritja que era la torre dels Riambaus. La dita casa és situada al costat de ponent de la carretera.

En inscriure la propietat en la Reial Capbreuació de Miquel Gaetà Soler, el canonge Joan Costa digué que la torre dels Riambaus, situada al pla de Vila, de la qual ell era amo útil per compra (1794), tenia uns 115 tornalls de terres d'horta, que confrontaven amb els horts de Josep Navarro, Sebastià Llobard, Bartomeu Cabanilles, la tanca d'Antoni Tur, mitjançant un camí, i els horts de Domènec Joan, canonge, de Josep Bofí, capellà, de Bartomeu Cardona i de Marià Montero.

JOAN MARÍ CARDONA